

Bulgaristan'da Ana Dili Türkçe ve Resmi Dil Bulgarcanın Öğretilmesinde Türk Çocuklarının Yaşadıkları Sıkıntılar

The Difficulties Faced By Turkish Children In Teaching Turkish As Their Mother Tongue And Bulgarian As An Official Language In Bulgaria

Abidin KARASU*

Öz

Bugün Bulgaristan'da bir milyona yakın Türk yaşamaktadır. Türkçenin Batı ve Doğu Rume- li Ağızlarını konuşan Bulgaristan Türkleri, aynı zamanda ana dilini kurallara göre kullanma ve yazma mücadelesi vermektedir. Uzun yıllar Totaliter rejimin baskısı altında yaşayan Bul- garistan Türkleri, ana dilini hakkıyla öğrenme faaliyetlerinden mahrum bırakılmışlardır. Bu uzun ve acılı dönemde, ana dili bilinci önemli ölçüde zayıflamıştır. Ana dilini aile ortamında öğrenen Türk çocukları, eğitim sisteminin ilk basamaklarından itibaren Bulgarcanın tesiri altında yetişmektedir. Anaokulu eğitiminden üniversite eğitimine kadar Bulgarcanın baskın ve belirgin izlerini ana dilinden atamamaktadır. İki dillğin sonucu olan bu gelişme, Bulga- ristan Türk gençlerinin en önemli sorunlarından biridir. Türkçenin okullarda seçmeli ders olarak okutulması, internet ortamında Türkçe kaynaklara erişim kolaylığı, aile içindeki yön- lendirmeler sıkıntılarının giderilmesinde yardımcı olamamaktadır. Bu olumsuz gelişme yavaş yavaş Türk gençlerini kendi öz kültüründen uzaklaştırmakta, ana dilin sıcak ve kucaklayıcı yapısından soğutmaktadır. Son yıllarda Bulgaristan Türklerinin büyük kentlerde yaşamaya başlaması, aile ortamından başka Türkçenin konuşulduğu mekânların bulunmaması bu soru- nu bir kat daha arttırmıştır. Hiç şüphesiz bunun birçok sebebi vardır. Ancak burada iki dilli- ğin ve baskın olan Bulgarcanın tesiri son derece fazladır. Bulgaristan'da yapılan araştırmalar ana diline yeterince hâkim olamayan ve kurallara göre kullanamayan gençlerin Bulgarca gördükleri derslerden de başarısız oldukları tespit edilmiştir. Birden fazla dilin kullanımı bir zenginlik olarak kabul edilirken, yanlış uygulamalar genç nesiller üzerinde olumsuz tesir- ler yaratarak ana dilinden soğumalarına ve uzaklaşmalarına sebebiyet vermektedir. Ana dili eğitimindeki sıkıntılar devletin resmi dili Bulgarcanın öğretiminde sorunlara yol açmakta- dır. Sağlam bir ana dili temeli üzerinde inşa edilmeyen ikinci bir dil hiç kuşkusuz sağlıklı olmayacaktır. Çalışmada 2012 yılında Bulgaristan'da yapılmış bir saha araştırmasından elde edilen veriler iki dilin - ana dili Türkçe ve resmi dili Bulgarca - öğretilmesinde yaşanan sıkın- tıları farklı çevrelerin (öğrenci, veli, öğretmen, uzman vb.) görüşleri alınarak derlenmiştir. Araştırmada elde edilen veriler incelenerek anadili Türkçe ve resmi devlet dili Bulgarcanın öğretilmesinde yaşanan sıkıntılar ve çözüm önerileri paylaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, İki dillilik, Bulgaristan Türkleri, Ana dili, Bulgarca, Ana Dil Olarak Türkçe Öğretimi

Abstract

Today, nearly one million Turks live in Bulgaria. Bulgarian Turks who speak the West and East Rumelia dialects of the Turkish language also struggle to use and write their moth- er tongue according to the rules. Turkish children, who learn their mother tongue in a family environment, are brought up under the influence of Bulgarian from the first steps of the educational system. From kindergarten education to university education, the domi- nant and distinct features of the Bulgarian language cannot be removed from their mother tongue. This development, which is the result of bilingualism, is one of the most important problems of the Bulgarian-Turkish youth. Teaching Turkish as an elective in schools, easy access to Turkish resources on the Internet, and family guidance do not help to overcome the problems. This negative development gradually alienates the Turkish youth from their own culture and alienates them from their mother tongue. Studies conducted in Bulgaria have established that young people who do not have sufficient knowledge of their mother tongue and cannot use it according to the rules are also unsuccessful in Bulgarian language courses. Problems in mother tongue education create problems in education in Bulgarian, the official language of the state. A second language that is not built on a solid foundation of the mother tongue will certainly not be healthy. In our study, the data obtained from a field study conducted in Bulgaria in 2012 were collected by taking opinions from different cir- cles (students, parents, teachers, experts, etc.) about the difficulties experienced in teaching mother tongue Turkish and the official language is Bulgarian. By sharing the data obtained in the research, the problems and proposals for a solution in the teaching of mother tongue Turkish and the official state language Bulgarian will be shared.

Keywords: Turkish, Bilingualism, Bulgarian Turks, Mother Tongue, Bulgarian, Teaching Turkish as a Mother Tongue

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, abidinkarasu@hotmail.com, 0000-0002-2324-111X,

Gönderilme Tarihi / Received Date:
27 Ağustos 2023

Kabul Tarihi / Accepted Date:
14 Eylül 2023

Atf/Citation: Karasu A. (2023).
Bulgaristan'da Ana Dili Türkçe ve Resmi
Dil Bulgarcanın Öğretilmesinde Türk
Çocuklarının Yaşadıkları Sıkıntılar
doi.org/10.30767/diledeara.1350926

Copyright © 2023
Dil ve Edebiyat Araştırmaları
tded.org.tr | 2023

Extended Summary

Today, nearly one million Turks live in Bulgaria. Bulgarian Turks who speak the West and East Rumelia dialects of the Turkish language also struggle to use and write their mother tongue according to the rules. The Bulgarian Turks, who lived for many years under the pressure of the totalitarian regime, were deprived of the right to study their mother tongue during this period. In this long and painful period, the consciousness of the native language weakened significantly. Turkish children, who learn their mother tongue in a family environment, are brought up under the influence of Bulgarian from the first steps of the educational system. From kindergarten education to university education, the dominant and distinct features of the Bulgarian language cannot be removed from their mother tongue. This development, which is the result of bilingualism, is one of the most important problems of the Bulgarian-Turkish youth. Young people who do not have sufficient knowledge of their mother tongue face many difficulties. Teaching Turkish as an elective in schools, easy access to Turkish resources on the Internet, and family guidance do not help to overcome the problems. This negative development gradually alienates the Turkish youth from their own culture and alienates them from their mother tongue. In recent years, Bulgarian Turks have started to live in big cities. This situation had a negative impact on the native Turkish language. There are undoubtedly many reasons for this. Here, however, the influence of bilingualism and the dominant Bulgarian is extremely large. Studies conducted in Bulgaria have established that young people who do not have sufficient knowledge of their mother tongue and cannot use it according to the rules are also unsuccessful in Bulgarian language courses. While the use of more than one language is considered an asset, wrong practices have a negative impact on the younger generations, making them alienate and distance themselves from their mother tongue. Problems in mother tongue education create problems in education in Bulgarian, the official language of the state. A second language that is not built on a solid foundation of the mother tongue will certainly not be healthy. In our study, the data obtained from a field study conducted in Bulgaria in 2012 were collected by taking opinions from different circles (students, parents, teachers, experts, etc.) about the difficulties experienced in teaching mother tongue Turkish and the official language is Bulgarian. The purpose of the study is to determine the educational problems of Turkish children in the Bulgarian school. The occasion was the upcoming adoption of the new law on preschool and school education, as well as preliminary scientific hypotheses accumulated over the years about the existence of problems with the educational integration of minority children. The research focuses on the following topics: 1. Learning the official Bulgarian language. 2. The study of mother tongue Turkish and the existing textbooks and study aids. The hypothesis was that there were serious problems on both subjects. The problems that prevent the adequate progress of the learning process, the qualitative absorption of the material and the achievement of the educational goals. The topics are related to the need for integration of minority people. Acquiring both the official and the mother tongue requires a very good organization of the learning process, taking into account the many factors influencing learning. The legal regulation, state policies for its application, its implementation in different schools, the personal attitudes and opinions of those involved in education - experts, principals, teachers, parents, students are the main factors. The difficulties experienced by Turkish children in teaching their mother tongue Turkish is also reflected in other lessons. Turkish children who do not receive a good education in their mother tongue fail in other subjects as well. Experts must decide which native language - Turkish and Bulgarian - should be chosen and which should be mandatory. It should be known that politicians' fear of votes, pressure

on school administrations and forced application of quotas will harm Turkish mother tongue education the most. The Bulgarian Ministry of Public Education should prepare the textbooks, taking into account bilingualism in areas where Turks live intensively. Turkish youth living in Bulgaria and their families should know that the Turkish they speak at home and in their surroundings will disappear if it is not used as a literary and written language. The materials for the Turkish course must be prepared in accordance with international norms. Native language training should not be confused with foreign language training, one should not be preferred over the other. It should not be forgotten that a foreign language is a tool, and the mother tongue is the basis of existence. The inspectorate system that oversees mother-tongue Turkish education must be restored.

Giriş

2012 yılında Bulgaristan'ın Sofya şehrinde bulunan Uluslararası Azınlıkların Kültürel İlişkilerini Araştırma Merkezi (İMİR)¹ çatısı altında araştırmacılar Antonina Zhelyazkova, Orlin Avramov, Maya Kosseva, Lubomir Petkashev Bulgaristan'daki Türk öğrencilerin ana dilleri Türkçeyi öğrenirken yaşadıkları sıkıntıları ve devletin resmî dili olan Bulgarca derslerinde karşılaştıkları sorunları, yaptıkları saha araştırmaları sonucunda öğrenciler, veliler, aileler, öğretmenler, uzmanlarla görüşmüş ve bu konudaki uygulamaları birinci ağızdan toplamışlardır. Ayrıca 2012 yılında Bulgaristan'da kabul edilen yeni eğitim-öğretim yasasındaki yenilikleri de bu çalışmada ele alıp incelemişlerdir. Araştırmada 1. Resmi Bulgar dili öğretimi 2. Ana dili olarak Türkçenin öğretilmesi ve mevcut ders kitapları ve yardımcı materyallerinin incelenmesi 3. Azınlıkların Bulgar tarih kitaplarında ele alınması ve anlatımı konularını ele almışlardır.

Araştırma ekibinde yer alan uzmanlar, disiplinler arası çalışmalar alanlarından gelmektedirler. Proje yürütücüsü, acil durum antropolojisi uzmanı olup aynı zamanda Güneydoğu Avrupa ve Osmanlı tarihçisidir. Ekipte karşılaştırmalı anayasa hukuku ve insan hakları üzerine çalışan bir hukukçu; Bulgaristan'daki azınlıkların kültürel özellikleri konusunda çalışmalar yürüten iki etnolog ve uzman; Avrupa Çalışmaları alanında uzman bir tarihçi; Türk filolojisi uzmanı dilbilimci görev almıştır. Araştırmada Türklerin yoğun yaşadığı iki büyük şehir; Türk, Pomak ve Romanların yaşadığı iki küçük şehir; biri tamamen Türklerden oluşan, üçü Türk, Bulgar ve Romanlardan oluşan toplam dört köyden veriler toplanmıştır. İlkokul, ortaokul, meslek lisesi ve öğrenci yurdu olmak üzere 19 okulda, bir üniversitede ve 2 STK'da görüşmeler yapılmıştır. Ankete toplam 72 kişi katılmış olup isimleri gizli tutulmuştur. Anketleri yanıtlayanlar arasında: Müdürler ve müdür yardımcıları – 14; öğretmenler – 31; uzmanlar – 8; ebeveynler – 8; öğrenciler – 11. Ankete katılanların etnik durumu şu şekildedir: Bulgarlar – 33, Türkler – 32, Pomak – 5; Müslüman Romanlar – 2. Öğretmenler ve müdürlerin yanı sıra üniversite profesörleriyle (sırasıyla 4 ila 9 katılımcı) dört odak grup çalışması yapılmıştır. Toplamda 35 saatlik görüşme kaydedilmiş ve yazıya aktarılmıştır. Araştırma sonucunda uzmanlar, Modern Bulgar ve Avrupa toplumunda rekabetçi, iyi hazırlanmış, eşit ve aktif vatandaşların katılımını sağlamak için eğitim sürecinin sorunsuz ilerlemesinde, uygun ders materyallerinin hazırlanmasında ve eğitim hedeflerine ulaşmasını engelleyen ciddi sorunların olduğunu tespit etmişlerdir. Bu durum özellikleri Türk topluluğunun uyumu için son derece önem arz etmektedir. Hem resmi dilin hem de ana dilin edinilmesi, öğrenmeyi etkileyen birçok faktör göz önüne alındığında, öğrenme sürecinin çok iyi bir şekilde düzenlenmesini gerektiği ortaya çıkmaktadır. Yasal düzenlemeler, uygulanan devlet politikaları, okullardaki uygulamalar, eğitimle

1 www.imir-bg-org

ilgili kişilerin kişisel tutum ve gürüşleri, uzmanlar, müdürler, öğretmenler, veliler, öğrenciler vb. pek çok çevrenin bu konuyla yakından ilişkisi söz konusudur. Çalışmada, Türk öğrencilerin resmi dil Bulgarca ve ana dili Türkçe derslerinde yaşadıkları sıkıntılar öğrenciler, veliler, öğretmenler, idareciler ve uzmanlar ile yapılan görüşmeler ve anketler neticesinde tespit edilmiştir. Yukarıda saydığımız çevrelerden derlenen sorunlar I. Bulgaristan'daki Türk Öğrencilerin Bulgarca Derslerinde Yaşadıkları Sıkıntılar ve II. Bulgaristan'daki Türk öğrencilerin Ana Dili olarak Türkçe Öğretiminde Yaşadıkları Sıkıntılar başlıkları altında öğrenci, veli, öğretmen, idareci ve uzmanların görüşlerine yer verilerek incelenmiştir. Birinci ağızdan derlenen veriler, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin, Türkçenin ana dili olarak öğretilmesinde yaşadıkları sıkıntıların tespiti ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi için son derece önemli bir yere sahiptir.

1. Ana Dili ve Kimlik Gelişimi

Dil, bir toplumun hafızası olup aynı zamanda nesillere yeni bilgileri aktarma işlevini de yerine getirmektedir. Bu aktarma esnasında düşünceleri yeniden yapılandırma ve tamamlama işlevini yerine getirmektedir. İşte, bütün bunlar ana dili ile gerçekleşebilmektedir. Çünkü toplumlar bu bağı ancak ana dilleriyle kurarlar. Ana dilin zengin şekilde kullanılması kişinin algılama, düşünme, öğrenme, yargılama, gerçeğı arama gibi yetileriyle yakından ilişkilidir. Dilin en önemli görevi olan vasıta özelliğı, asırlarca insanlığın bilgi birikimini, tecrübelerini kuşaktan kuşağı aktarmıştır. Dilin bu özel görevi her toplumda farklıdır. Türkçe, Türk toplumunun asırlar içindeki kültür birikimini aktarıırken; Rusça, Rus toplumunun binlerce yılın tecrübe ve birikimlerini taşımıştır. Dil toplumdan kopuk bir yapı olmamakla birlikte o toplumun tarih sahnesine ilk çıktığı andan itibaren özelliklerini içinde taşır. Toplumlar tarihsel süreç içinde geçtikleri coğrafyanın bitki örtüsü, hayvan varlığı, tabiat şartları gibi özellikleri dilin söz hazinesine dâhil etmişlerdir. Türklerin at ile ilgili onlarca terimi mevcutken Araplar deveyle ilgili onlarca terim üretmişlerdir. Böylelikle insanlık, ait olduğu dilde tarih içinde yaşadığı bütün ayrıntıları yapıp ettikleri hadiseleri kaydederek yaşamına devam etmiştir (Yıldız 2012:1). Dil, tarihin yoğun ve zor süzgecinden geçerek nesiller arasındaki farklılığıyla günümüze ulaşmıştır. Dilin asırlar içinde oluşturduğu bu zemin, anne babalarımızın, dedelerimizi beslediğı bir kaynak olmuş, günümüzde bizler bu zemin ve mecrada yaşamaya devam etmekteyiz. Milletlerin asırlar içinde oluşturduğu bu birikim, onları ayakta tutan en önemli unsurdur ve bu hiç kuşkusuz dil denilen yapıyla muhafaza edilmektedir. Dil sadece harflerden ve seslerden oluşmuş bir yapı olmayıp toplumun bilinci, kimliğı, hissidir. Bu yüzden insanın en rahat anlayıp kendini ifade ettiği dilde, ana dilinde konuşulması son derece önemlidir. Çocuklarla iletişim kurarken en iyi bilinen dille, ana diliyle iletişim kurulmalıdır. Çocuklarımızın gelişiminin sağlıklı olması, yaratıcılık ve yeteneklerinin açığı çıkabilmesi için ana dilleri bütün imkânlarıyla öğretilmesi gerekmektedir (Ertek vd. 2020: 183-207). Tarih, inanç, soy; dil, kültür gibi unsurların insanın toplum denilen yapının kurulmasında son derece önemli etkileri mevcut olup aralarında büyük bir etkileşim bağı bulunmaktadır. Toplumların kültürlerinde yaşadıkları değışiklikler dile, dildeki değışiklikler de kültüre yansır. Ayrıca toplumları var eden, bireylerin bir arada olmasını sağlayan en önemli unsur dildir. Dilin bu vasfı, toplumların milli bilincinin temelini oluşturmaktadır. Türk toplumunun asırlarca kuşaktan kuşağı aktardığı yaşayış biçimi, kültür, töre, inanç gibi değerler Türkçe vasıtasıyla taşınmaktadır. Bugün sınırlarımız dışında kalan ülkelerde yaşamaya devam eden milyonlarca Türkün ana dilde eğitimi bu yüzden son derece önemlidir.²

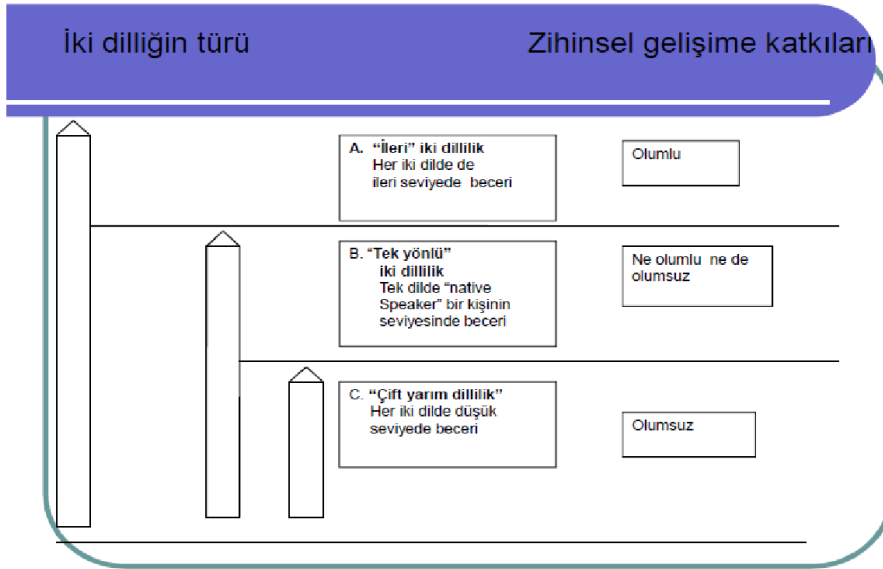
2 Bulgaristanın komünist dönemindeki dil politikaları ile ilgili daha fazla bilgi için bkz.: S. Hacı, "Ot vmeşatelstvoto v turskiya knijoven ezik kim pılna zabrana (ezikovata politika na komunističeska Bılgariya)", Ezikov Svyat , Tom 20 Kn. 2, Blagoebrad, 2022, s. 206-215.

İnsan, çevresini algılamaya başladığı ilk günden itibaren bunu diliyle ifade etmeye çalışır. Çocukluk çağında farklı kültür ve dillerin yaşanıp konuşulduğu ortamlarda yetişen çocuklar, ana dilini kullanırken çeşitli sıkıntılar yaşayabilmektedir. Ülkenin resmi dilinin baskısı ana dilini sınırlandırabilmektedir. Bu aşamada ana dilinde yaşanacak sıkıntı ve ailelerin ihmali çocukta büyük kayıplara yol açacaktır. Kimliğin oluşumunda vazgeçilmez olan ana dili ihmal edilirse ilk çocukluk çağından başlayarak bireyin kültüründen uzak yetişmesinin zemini de hazırlanacaktır (Yıldız 2012:2) .

2. İki Dilliliğin Okul Başarısına Etkisi

İki dilliliğin doğru yönetilmesi ve geliştirilmesi neticesinde okul başarısına olumsuz yönde etkileri söz konusu değildir. İleri seviyedeki iki dillilik, zihinsel gelişimi olumlu yönde desteklediği için bu bireylerin okul faaliyetleri de olumlu yönde etkilenmektedir. İki dilli öğrenci, şayet iki dili de aynı oranda veya dengeli şekilde geliştirirse bilgi dağarcığını birinci dilin imkânlarının yanında ikinci dilin potansiyeliyle de zenginleştirebilir. Eşik düzeyi varsayımına göre iki dilliliğin çocuklardaki zihinsel gelişimine olumlu yönde katkı sağlayabilmesi için önce birinci dilin zenginleştirilmesi gerekmektedir. Yine bu varsayımına göre, birinci ve ikinci dile olan hâkimiyet çocukların okul başarılarını olumlu yönde etkilemektedir. Bunun tam tersi yönünde bir gelişme olduğu takdirde yani iki dilde de sadece kısıtlı beceri ve sözcüklere sahip olunursa, öğrenciler olumsuz yönde etkilenmekte, çevresindeki algılayıcı ve üreticilerle iletişim eksikliği yaşamaktadır. Aşağıda gösterilen eşik düzeyi varsayımında, aşağı eşik düzeyine ulaşılması durumunda çocukların olumsuz etkileneceği, yukarı eşik düzeyine ulaşılması durumunda ise zihinsel gelişiminin artacağı görülmektedir (Yıldız 2012:10).

Tablo 1: Eşik düzeyi yaklaşımı

Aşağı eşik düzeyi: Şemada görüldüğü gibi eğer aşağı eşik düzeye ulaşamazsa yarım dillilik ya da çift yarım dillilik durumuyla karşı karşıya kalınacaktır.

Yukarı eşik düzeyi: Aşağı eşik düzeyinin aksine yukarı eşik düzeyinin varlığı tartışmalıdır. Ancak yapılan araştırma iki dilliliğin zekâ gelişimini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Ayrıca biręok araştırmanın sonuçları göstermiştir ki, öğrenim sırasında göçmen çocuklarının ana dillerinin desteklenmesi onların okul başarılarını artırmaktadır (Yıldız 2012:10) .

3. İki Dillilik ve Toplum

İki dillilik, yaşanılan şartlardan dolayı bir zorunluluk olarak ortaya çıkabilmektedir. Ana dilinin resmi dil statüsünde olmadığı ve yaşamak zorunda kalınan devletin dilini bilme mecburiyeti bazen bir tercih olarak iki dilliliğe yol açmaktadır. Bu durumda, iki kullanım alanı kendini hissettirmektedir. Resmi konuşma ve resmi olmayan konuşma alanı. Resmi alanda, ülkenin resmi dilini kullanmanız gerekir. Resmi olmayan ortamlarda kişi ana dilini özgürce kullanabilir (Günay 2015: 73).

Günümüz Avrupa toplumunda çok dillilik üzerinde durulsa da aslında uygulamalara bakıldığında çok dilliliğe izin verilmediği Türkçe, Arapça, Urduca ve başka dillerin kamusal alanda kullanılmadığı görülecektir. Avrupa'da buna benzer uygulamalar egemen dillerin ağırlılığını ortaya çıkarmaktadır. Ülkenin resmi dili, kamusal alanda ve yazı dilinde tek kullanılan dil olduğu için diğer dillerin kullanımı ve değeri azalır. Bu durum diğer dilleri etkiler. Ülkenin egemen dili statü, işlevsellik ve yasal gücünden dolayı diğer diller üzerinde ağırlılığını hissettirecektir. Yazılı olarak kullanılmayan dil, zamanla kendi gücünü kaybedecek ve zayıflamaya yüz tutacaktır.

Ülkenin resmi dilinin yanında diğer diller de hukuki zemin hazırlandığı takdirde uygun bir denge içinde işlevselliğini artırılabilir. Kamusal alanda kullanım ve dilin yazılı imkânlarının genişletilmesi ilgili dili yaşatmada önemli rol oynayacaktır. Ancak Avrupa ülkelerinde bu durumun henüz önyargılar yüzünden bir aşama kat ettiğini söylemek mümkün değildir (Günay 2015: 73).

4. İki Dillilik ve Eğitim

İki dilliliğin, okul çağındaki çocuklara en büyük katkısı zihinsel ve bilişsel olarak sunduğu artırlardır. İki dilli çocuklarda erken yaşlarda oluşan dil farkındalığı, daha fazla hoşgörüyeye sahip olmaları ve olumlu düşünmeleri gibi özelliklerin varlığı, yapılan çalışmalar neticesinde ortaya konulmuştur (Günay 2015: 74). Fakat iki dilliliğinden dolayı dışlanan ve ayrımcılığa tabii tutularak kendi dillerini geliştirme ve kullanma hakkı verilmezse bu ters etki de yapabilir. Bu psikolojiyle yaşayan çocuklarda özgüven yetersizliği, derslerde başarısızlık, toplumdaki uzaklaşma, içe kapanma gözlenmektedir. İlgili durum günümüzde Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Bulgaristan'da yaşayan Türkler arasında da en sık karşılaşılan sorunların başında gelmektedir. Bunun önüne geçebilmek için, erken dil edinimi döneminde, çocuğun ana dilinin geliştirilmesi ve desteklenmesi şarttır. İki dili de aynı seviyede zenginleşen çocuklar, okul hayatında daha başarılı olmaktadır. Bunun önüne geçilebilmesi için iki dilli eğitimin belli bir standart ve kalitede sürdürülmesi elzemdir. Örnek alınacak modelde, eğitim sadece dil eğitimiyle sınırlı kalmayıp, derslerin yarısının ana dilinde, diğer yarısının ise resmi devlet dilinde verilmesi amaçlanmaktadır. Amaç dengeli iki dilli okuyazarlar yetiştirmektedir. Dünyadaki örneklere bakıldığı zaman, Kanada bu konuda başarılı bir uygulama sergilemektedir (Günay 2015: 75).

4. Bulgaristan'daki Türk Öğrencilerin Bulgarca Derslerinde Yaşadıkları Sıkıntılar

Ana dili Türkçe bağlamında Bulgaristan'daki Türk öğrencilerinin Bulgarca derslerinden yaşadıkları sıkıntılar öğrenci, veli, öğretmen ve uzmanlar gözünden değerlendirilmiştir.

4.1. ÖĞRENCİLER

A. Aile Baskısı

Küçük yaşlardan itibaren Türk televizyonlarının izlenmesinin yasaklanması bunun yanında Bulgar televizyonlarının izletilmesi

Aile ortamında sadece Bulgarca konuşmak

B. Çevreye Göre Uyum

Kalabalık öğrenci grupları arasında Bulgarca; Türk öğrencilerle bir araya geldiklerinde ise Türkçeyi tercih etme.

C. Ana Dili Bilincinin Zayıf Olması

Hayatında Bulgarca olmadan yapamayacağını bildirmektedir.

Aile ortamında Bulgarca konuşarak Bulgarca'nı geliştirmek.

Öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda “aile baskısı”, “çevrenin etkisi” ve “ana dili bilincinin zayıf olması” başlıkları adı altında farklı sorunlar tespit edilmiştir. “Annem küçük yaşlardan itibaren Türk televizyonlarını izlememi yasakladı. Bunun yerine sadece Bulgar televizyonlarını izledim. Bulgarca'yı küçük yaşlardan itibaren güzel ve doğru öğrenebilmek için ailemin tutumu bu şekilde olmuştur. Kız öğrenciye göre bu davranış biçimi doğrudur. “Hayatımda onsuz (Bulgarca) yapamayacağım” dile getirmektedir.” Aynı lisede okuyan ve Bulgarca'yı iyi konuşan başka bir erkek öğrenciyle yapılan görüşmede kendisine de küçük yaşlardan itibaren Türkçe televizyon programlarının izletilmediğini söylemiştir. Aile ortamında sadece Bulgarca konuşmuşlardır. Görüşmenin yapıldığı iki öğrenci de Türklerin aile ortamında Bulgarca konuşmaları durumunda Bulgarca'nın daha iyi olacağını söylemişlerdir. Öğrenciler kalabalık öğrenci grupları arasında Bulgarca konuştuklarını; okulda az sayıdaki Türk öğrencilerle bir araya geldiklerinde ise Türkçeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Görüşme yapılan öğrenciler okulda okuyan bazı Türk öğrencilerin Bulgarca'yı iyi okuyup yazamadığını ve Bulgarcayla ilgili sıkıntılar yaşadıklarını aktarmışlardır. Onlara göre bu sorunun kaynağı aile ortamında Türkçe konuşmalarıdır. Bu tespit, öğrencilerin dil kullanımı hakkında bilinçli olduklarını da göstermiştir. Bulgarca'yı iyi öğrenemedikleri zaman iş hayatında karşılaşacakları sıkıntılarının farkında olduklarını göstermektedir (Zhelyaskova vd 2012: 29).

4.2. VELİLER

A. İş ve Gelecek Kaygısı

Üniversite mezunu anne ve babalar çocuklarının geleceği için iyi seviyede Bulgarca öğrenmeleri gerektiğini dile getirmişlerdir.

Bazı anne babalar çocuklarının iş bulabilmesi için önce Bulgarcalarının iyi olması gerektiğini, Türkçenin ikinci planda kalması gerektiğini belirtmişlerdir.

B. Ailelerin Ana Diline Karşı Önyargıları ve Yanlış Tutumları

Türk kökenli bayan Tarih öğretmeni : “Evimizde Bulgarca konuşuyoruz. Bulgarca konuşmak bizim için Türkçeden daha kolay. Çocuklarım Türkçeyi yeni öğrendi. Kızım üniversite oğlum ise lise öğrencisidir. İlk önce Bulgarca öğrenmelerini istedim”.

Veliler çocuklarının Türkçeyi bildiğini düşünmektedir.

Türkçe yerine yabancı dillerini geliştirmeleri gerekmektedir.

Türkçe için harcanana zaman diğer derslere harcanabilir.

C. Eğitim -Öğretim Sıkıntıları

Görüşmeye katılan bayan, seçmeli derslerin zorunlu seçmeli olmaktan çıkarılması gerektiğini ve gönüllü seçmeli esasının getirilmesini talep etmektedir. Ancak bu şekilde Bulgarcaları düzelecektir.

“Bulgarca eğitimi sıkıntısı anaokulda başlamaktadır. Türk öğretmenler Türk öğrenciler anlamadıkları Bulgarca cümleleri Türkçe açıklamaktadır.” Görüşme yapılan bayan, çocuklarının Bulgarca’yı iyi öğrenebilmesi için büyük şehirlerde eğitim almasını istemektedir. “Şayet büyük şehirlerde okurlarsa Bulgarcaları daha iyi olacaktır.”

D. Çevrenin Etkisi

Yaşadıkları apartmanın tamamen Bulgarlardan oluşması çocuklarının Bulgarcasına olumlu yönde etki etmiştir.

Tamamen Türklerden oluşan köyde yaşayan anne, çocuklarının Bulgarcasının çok kötü olduğunu aktarmıştır. Bu durumun çocuğunun ilerideki eğitim hayatında olumsuz etkilere yol açacağı endişelerinin paylaşmıştır.

Görüşme yapılan aileler, Bulgarcanın iyi öğrenilmesi çocuklarının geleceği için son derece önemli olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle üniversite mezunu anne ve babaların düşünceleri bu şekildedir. Büyük şehirde yaşayan Türk baba, kızı için en önemli şeyin iyi seviyede öğrenilmiş bir Bulgarca olduğunu söylemektedir. Kızının Türkçeyi iyi bilmediğini buna karşılık Bulgarcasının son derece iyi olduğunu belirtmektedir. Baba, Bulgaristan şartlarında kızının iş bulabilmesi için öncelikle Bulgarca’yı iyi seviyede öğrenmesi, ikinci aşamada Türkçe ve bir yabancı dile hâkim olmasının şart olduğunu söylemektedir. Bulgaristan’ın büyük şehirlerinden birinde görüşme yapılan bayan Tarih öğretmeni : “Evimizde Bulgarca konuşuyoruz. Bulgarca konuşmak bizim için Türkçeden daha kolay. Çocuklarım Türkçeyi yeni öğrendi. Kızım üniversite, oğlum ise lise öğrencisidir. İlk önce Bulgarca öğrenmelerini istedim”. Küçük bir şehirde soruların yönlendirildiği bayan öğretmen buna benzer cevaplar vermiştir. Çocuklarının Türkçeyi, Türkçe yayın yapan tele-

vizyonlardan öğrendiklerini aktarmıştır. Büyük şehirde yaşayan Türk anne, 7 yaşındaki oğlunun Bulgarcayla sıkıntısının olmadığını söylemiştir. Bunun sebebini yaşadıkları apartmanın tamamen Bulgarlardan oluşmasına ve evde Bulgarca konuşmalarına bağlamaktadır (Zhelyaskova vd 2012: 30). Bulgaristan'da nüfusun tamamen Türklerden oluştuğu köylerde yapılan görüşmelerde durum çok farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Beşinci sınıfta okuyan bir öğrencinin annesi köydeki çocukların Bulgarcası hakkında şunları söylemiştir: “Bulgarcaları çok kötüdür” Oğlunun Bulgarcayı sınırlı sayıdaki kelimelerle “evet... hayır... nasılsın? iyiyim..” vb. kelimelerle konuştuğunu söylemiştir. Oğluna bir şeyler sorulduğu zaman utandığını söylemektedir. Kendisine “Bu dili öğrenmen gerekiyor ileride sana gerekecek. Bulgarcayı daha iyi konuşabilmen için evde okuma çalışmaları yapman gerekiyor” Çocuk: “Cevap veremiyorum çünkü yanlış bir şey söylemekten korkuyorum” yanıtı vermiştir. Anne: “ Bulgarcayı bu seviyede konuşan Türk öğrencilerin Türkçeyi seçmeli ders olarak okumalarının doğru bulmuyorum.” Veli toplantısında durumu anlatan anne, Türkçe yerine zorunlu seçmeli ders olarak İngilizce veya Bulgarcanın konulmasını istemiştir. Şunu söylüyorum: “ Türkçe hakkında olumsuz bir görüşe sahip değilim. Ancak çocuklarının Türkçeyi yeterince bildiklerini düşünüyorum. Dilin bütün inceliklerini vakıf değililer hiç kuşkusuz. Zayıf ve yetersiz oldukları dersleri seçmelidirler. Köydeki ailelerin çoğu Türkçenin seçmeli ders olarak okutulmasına karşılar.” Görüşmeye katılan bayan, seçmeli derslerin zorunlu seçmeli olmaktan çıkarılması gerektiğini ve gönüllü seçmeli esasının getirilmesini talep etmektedir. Ancak bu şekilde Bulgarcaları düzelecektir. “Bulgarca eğitimi sıkıntısı anaokulda başlamaktadır. Türk öğretmenler, Türk öğrenciler, anlamadıkları Bulgarca cümleleri Türkçe açıklamaktadır.” Görüşme yapılan bayan, çocuklarının Bulgarcayı iyi öğrenebilmesi için büyük şehirlerde eğitim almasını istemektedir. “Şayet büyük şehirlerde okurlarsa Bulgarcaları daha iyi olacaktır.” Yapılan görüşmelerde Türk ailelerin Bulgarca konusunda bilinçli olduklarını göstermektedir. Onlar çocuklarının Bulgarcayı yeterli seviyede öğrenmedikleri takdirde geleceklerinin aydınlık olamayacağını bilmektedir. Ancak ana dili Türkçe konusunda bu duyarlılık olmadıklarını belirtmemiz gerekir. Kırsal kesimde yaşayan ve eğitim seviyesi düşük olan Türklerin, çocuklarının ilk başta Bulgarcayı öğrenmeleri, ilerleyen zaman diliminde Türkçelerini geliştirmelerini istemektedirler. Oysa şehirde yaşayan üniversite mezunu Türk aileler çocuklarının Bulgarcayla birlikte Türkçelerini de eş zamanlı geliştirmeleri gerektiğini söylemişlerdir (Zhelyaskova vd 2012: 32).

4.3. ÖĞRETMENLER

A) Ana Dilin Baskın Etkisi

Türk öğrencilerin, Bulgarcanın “c -s” ve “i\ -ts” seslerini seslendirirken zorluklar yaşamaktadır. Okulun müdürü: “Uyarıda bulunmamıza rağmen aralarında Türkçe konuşmaya devam ediyorlar. Bulgarca’yı sadece okulda ve ders esnasında kullanıyorlar.”

B) Eğitim-Öğretim Faaliyetleri

Öğrenciler birçok Bulgarca kelimeyi bilmiyor. Bulgarca dersini veren Türk kökenli öğretmenler açıklamaları Türkçe yapmaktadır.

Anaokulu eğitimi almış Türk çocuklarının Bulgarcaları daha iyi olduğu tespit edilmiştir.

Görüşme yapılan bir diğer bayan öğretmen: “Eğitim hayatını yarıda kesen birçok öğrencinin yeterince Bulgarca bilmediğini söylemektedir.”

Görüşmeye katılan bayan, seçmeli derslerin zorunlu seçmeli olmaktan çıkarılması gerektiğini ve gönüllü seçmeli esasının getirilmesini talep etmektedir. Ancak bu şekilde Bulgarcaları düzelecektir.

Bulgar ve Türklerin bir arada eğitim gördüğü okullarda Türk kökenli öğrencilerin başarı oranının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu okullarda okuyan Türk kökenli öğrencilerin Bulgarca hâkimiyetleri de son derece iyidir.

Türk ve Bulgar öğrencilerin birlikte okudukları okullarda okul yönetimleri, Türk öğrencilerin Bulgarcalarını geliştirmeleri için zorunlu seçmeli veya seçmeli ders olarak Bulgarca’yı müfredat programına koymuşlardır. Uzmanlar, bu sıkıntıların yaşandığı bölgelerde Bulgarcanın zorunlu seçmeli ders olarak okutulması gerektiğini savunmaktadır.

Türklerin yoğun yaşadığı bölgedeki bir okul müdürü, okul pedagoji komisyonunun aldığı kararlarla öğrencilerin Bulgarcalarını geliştirmeleri ve notlarını yükselmeleri için Bulgarca’yı seçmeli ders olarak aldıklarını belirtmiştir.

Öğretmenler, ana dili Bulgarca olmayan Türk kökenli öğrenciler için Bulgarca yazılmış ders kitaplarının dilinin ağır olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca ders kitaplarındaki ağır dil, Bulgar öğrencileri de zorlamaktadır. Türklerin ağırlıkta yaşamakta olduğu bölgelerde okutulacak eğitim materyallerinin bu hususlar göz önünde bulundurularak hazırlanması gerekmektedir

C) Çevre

Yaşadıkları apartmanın tamamen Bulgarlardan oluşması çocuklarının Bulgarcasına olumlu yönde etki etmiştir.

Nüfusun tamamen Türklerden oluştuğu köyde yaşayan anne, çocuklarının Bulgarcasının çok kötü olduğunu aktarmıştır. Bu durumun çocuğunun ilerideki eğitim hayatında olumsuz etkilere yol açacağı endişelerini paylaşmıştır.

“Köylerden gelen Türk öğrenciler Bulgarca’yı tam olarak bilmemektedir. Bu eksiklik diğer derslerine de yansımaktadır. Eğitim hayatlarının tamamına yayılan bir tesiri mevcuttur.”

Öğrenciler Bulgar televizyonlarını seyretmiyorlar.

Öğretmenler, Türk öğrencilerin Bulgarca'yı öğrenirken “c -s” ve “\l -ts” seslerini telaffuz ederken sıkıntı yaşadıklarını söylemişlerdir. Öğrenciler birçok Bulgarca kelimeyi bilmiyor. Bulgarca dersini veren Türk kökenli öğretmenler açıklamaları Türkçe yapmaktadır (Zhelyaskova vd 2012: 33). Köylerde yaşayan Türk öğrenciler, okulların kapanmasıyla birlikte Bulgarcadan uzaklaştıkları yaz aylarında neredeyse hiçbir Bulgarca kelime işitmemektedirler. Şehirdeki bir okulda görüşme yapılan öğretmen “Köylerden şehre gelerek okuyan Türk öğrenciler Bulgarca'yı tam olarak bilmemektedir. Bu eksiklik diğer derslerine de yansımaktadır. Eğitim hayatlarının tamamına yayılan bir tesiri mevcuttur.” Anaokulu eğitimi almış Türk çocuklarının Bulgarcaları daha iyi olduğu da tespit edilmiştir. Bu aşamadan geçen Türk çocuklarının derslerinde daha başarılı oldukları görülmüştür. Küçük bir köy okulunda görüşme yapılan bayan öğretmen: “Beşinci sınıftaki öğrencilerden bazıları Bulgarca okuyamıyor. Hatta bazı sınıflarda adını yazamayan öğrenciler bile mevcuttur. Bunun sebebi Bulgarca söz işitmemeleridir. Onlar Bulgarca'yı sadece okulda kullanmaktadır.” Bu okullarda başarı oranları çok düşüktür. İyi öğrenciler belli bir aşamadan sonra okul hayatlarını büyük şehirlerde devam ettirmektedir. Okulun müdürü: “Onlara ne kadar uyarıda bulunursak bulunalım aralarında Türkçe konuşmaya devam ediyorlar. Bulgarca'yı sadece okulda ve ders esnasında işitmektedirler. Küçük bir kasabada öğretmenle yapılan görüşmede: “Öğrenciler ders kitaplarını okumakta fakat anlamamaktadır. Çünkü onlar sürekli Türkçe konuşmaktadırlar.” Yine aynı öğretmene göre öğrenciler Bulgar televizyonlarını seyretmiyorlar. Türk kökenli okul müdürü ise ailelerin çocukları üzerindeki ilgisizliğinden yakınmaktadır. Öğrencilerin Bulgarca ve diğer derslerinin başarısızlığından aile bireylerini sorumlu tutmaktadır (Zhelyaskova vd 2012: 34). Küçük bir şehirdeki okul müdür yardımcısıyla yapılan görüşmede: “Türk öğrencilerin Bulgarcaları gün geçtikçe daha da kötüye gitmektedir. Avrupa'ya işçi olarak giden aile bireyleri çocukları yaşlı anneanne ve babaannelere bırakmaktadır. Bulgarcaya yeterince hâkim olamayan bu aile bireyleri çocuklara Türkçe açıklamalarda bulunmaktadırlar. “ Görüşme yapılan bir diğer bayan öğretmen: “Eğitim hayatını yarıda kesen birçok öğrencinin yeterince Bulgarca bilmediğini söylemektedir.” Bulgar ve Türklerin bir arada eğitim gördüğü okullarda, Türk kökenli öğrencilerin başarı oranının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu okullarda okuyan Türk kökenli öğrencilerin Bulgarca hâkimiyetleri de son derece iyidir. Türk ve Bulgar öğrencilerin birlikte okudukları okullarda okul yönetimleri, Türk öğrencilerin Bulgarcalarını geliştirmeleri için zorunlu seçmeli veya seçmeli ders olarak Bulgarca'yı müfredat programına koymuşlardır. Uzmanlar, bu sıkıntılarının yaşandığı bölgelerde Bulgarcanın zorunlu seçmeli ders olarak okutulması gerektiğini savunmaktadır. Öğretmenlere göre bu okullarda okuyan öğrenciler Bulgarca'yı zorunlu seçmeli olarak almaları ailenin üzerindeki baskılarından ve not kaygısından dolayıdır. Türklerin yaşadığı bölgedeki bir okul müdürü okul pedagoji komisyonunun aldığı kararla öğrencilerin Bulgarcalarını geliştirmeleri ve notlarını yükselmeleri için Bulgarca'yı seçmeli ders olarak aldıklarını belirtmiştir. Öğretmenler ana dili Bulgarca olmayan Türk kökenli öğrenciler için Bulgarca yazılmış ders kitaplarının dilinin ağır olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca ders kitaplarındaki ağır dil, Bulgar öğrencileri de zorlamaktadır. Türklerin ağırlıkta yaşamakta olduğu bölgelerde okutulacak eğitim materyallerinin bu hususlar göz önünde bulundurularak hazırlanması gerekmektedir (Zhelyaskova vd 2012: 34).

4.4. UZMANLAR

A) Eğitim- Öğretim

Uzmanlar, ana diline vakıf öğrencilerin Bulgarcada ve diğer derslerde de başarılı olduklarını tespit etmişlerdir.

Görüşme yapılan öğretmenlerden bir kısmı, Bulgaristan'da günümüzde okutulan Türkçe derslerin öğrencilerin gelişimini engellediği kanaatini taşımaktadır.

Türkçe derslerin içeriği ve metodu üniversiteler tarafından yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Ana dil öğretimi, o ülkenin resmî dili ve eğitim müfredatına engel olmamalıdır. Bulgaristan'daki deneyimler bugüne kadar olumlu sonuçlar vermemiştir. Ana dili olarak Türkçe öğretimi müfredatında değişikliklere gidilmelidir

Uzmanlar, Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde Türkçenin dikkate alınarak Bulgarcanın öğretilmesinde daha hassas davranılması gerektiğini belirtmişlerdir. Açılacak ek derslerle Bulgarcanın pekiştirileceği ortamların oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır.

B) Çevre

Büyük şehirlerde Bulgarlarla birlikte yaşayan ve eğitim gören Türk çocuklarının genellikle Bulgarcalarının iyi olduğunu tespit edilmiştir. Köylerde nüfusun tamamen Türklerden olduğu ortamlarda ise Bulgarcayla alakalı büyük sıkıntılarla karşılaşıldığı görülmektedir.

C) Aile

Eğitim seviyesi yüksek ve bilinçli aile bireyleri, ana dili ve resmi dildeki sıkıntıların farkında oldukları gözlemlenmiştir. Çocuklarının Bulgarcasını geliştirmenin yolunu ararken bir yandan Edebi Türkçenin dil materyallerini ve uzaktan eğitim imkânlarını takip ederek çocuklarına destek olmaya çalışmaktadır. Bu ailelerin ana dilinin doğru öğretilmesinin farkına varmış oldukları gözlenmektedir.

Uzmanlar, Bulgaristan'daki Türk öğrencilerin Bulgarca derslerinde yaşadıkları sıkıntıları ele alırken soruna öğrenci, yerleşim yeri, ailelerin eğitim seviyesi, öğretmenlerin tutumları, akademik çevrenin yaklaşımlarını dikkate alarak tespitlerde bulunmuşlardır. Uzmanlar, ana diline vakıf öğrencilerin Bulgarcada ve diğer derslerde de başarılı olduklarını tespit etmişlerdir. Ancak ana dilinin eksik öğretilmesi, Bulgaristan sınırları içinde konuşulan Türk ağızlarının³ kısıtlı sözcük dağarçığı, zengin edebi dilden uzak olunması öğrencilerin ana dillerini bütün zenginliğiyle kullanmaktan alıkoymaktadır. Bulgaristan'daki Türklerin ana dillerini ağız seviyesinde sürdürmeleri Bulgarca eğitimde "cinslik", "sentaks" vb. pek çok gramatikal sorunla yüzleşmelerini sağlamaktadır. Büyük şehirlerde Bulgarlarla birlikte yaşayan ve eğitim gören Türk çocuklarının genellikle Bulgarcalarının iyi olduğunu yönünde tespitler mevcuttur. Köylerde nüfusun tamamen Türklerden olduğu ortamlarda ise Bulgarcayla alakalı büyük sıkıntılarla karşılaşıldığı görülmektedir. Araştırmaya katılan bütün uzmanlar ortaokulu köyde ve tamamen Türklerin yaşadığı ortamlarda bitiren Türk öğrencilerin, Bulgarcaya hâkim olamadıklarını beyan etmişlerdir. Bu durum eğitim hayatlarının tamamına yansımaktadır. Uzmanlar, Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde Bulgarcanın öğretilmesinde daha hassas davranılması gerektiğini belirtmişlerdir. Açılacak ek derslerle Bul-

³ Bulgaristan sınırları içinde Rumeli Ağızlarının doğu ve batı kolu konuşulmakta olup artan iletişim araçlarının yoğunluğu ağızları, Türkiye Türkçesine doğru şekillendirmeye başlamıştır.

garcanın pekiştirileceği ortamların oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır (Zhelyaskova vd 2012: 37). Eğitim seviyesi yüksek ve bilinçli aile bireyleri, bu eksikliğin farkında oldukları gözlemlenmiştir. Çocuklarının Bulgarcasını geliştirmenin yolunu ararken bir yandan edebi Türkçenin dil materyallerini ve uzaktan eğitim imkânlarını takip ederek çocuklarına destek olmaya çalışmaktadır. Bu ailelerin ana dilinin doğru öğretilmesinin farkına varmış oldukları gözlenmektedir. Öğretmenlerden bir kısmı Türkçe derslerin öğrencilerin gelişimini engellediğini dile getirmiştir. Ancak bu yaklaşımın farklı ön yargıları barındırdığı kanaatini taşımaktayız. İyi planlanan ana dili müfredatı ve diğer yabancı diller hiçbir zaman resmî dilin öğrenilmesine engel olmamalıdır. Uzun yıllar güncellenmeyen ders materyalleri öğrencileri Türkçeden soğutmakta öğretmenlerin dersleri sağlıklı işlemlerini engellemektedir. Türkçe ders kitapları 27 yıl aradan sonra 2019 tarihinde yeniden güncellenerek basılmıştır. 1992 yılında basılan ve 2019 yılına kadar kullanılan ders kitapları güncelliğini yitirdiği gibi günümüz modern öğretim tekniklerinden uzak kalmıştır. 2019 yılında basılan Türkçe ders kitapları da maalesef eğitim-öğretim yeterlilikleri açısından zayıf yönleri sahiptir (Doğan vd. 2020:809-825). Bu durum Türkçeyi öğrenmek isteyen öğrencileri üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Türkçe derslerin içeriği ve metodu üniversiteler tarafından yeniden düzenlenmesi gerektiği söylenmiştir. Ana dili öğretimi, o ülkenin resmî dili ve eğitim müfredatına engel olmamalıdır. Bulgaristan'daki deneyimler bugüne kadar olumlu sonuçlar vermemiştir. Ana dili olarak Türkçe öğretimi müfredatında değişikliklere gidilmelidir (Zhelyaskova vd 2012: 40).

5. Bulgaristan'daki Türk Öğrencilerin Ana Dili Olarak Türkçe Öğretiminde Yaşadıkları Sıkıntılar

Ana dili Türkçe bağlamında Bulgaristan'daki Türk öğrencilerinin Türkçe derslerinden yaşadıkları sıkıntılar öğrenci, aileler, öğretmenler, idareciler ve uzmanlar gözünden değerlendirilmiştir.

5.1. ÖĞRENCİLER

A) Aile

Türkçenin seçmeli ders olarak tercih edilmesinde, ailevi faktörler ön plana çıkmaktadır. Görüşme yapılan öğrencilerin tamamı liseden sonra eğitimlerine devam etmek istediklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin meslek seçimleriyle birlikte hangi şehirlerde okuyacakları, ailelerin ekonomik ve eğitim seviyeleriyle yakından ilgilidir. Ekonomik durumu iyi olanlar özellikle Batı Avrupa'da veya Plovdiv, Sofya gibi büyük şehirlerde okumak istemektedir. (Zhelyaskova, Avramov, Kosseva, Petkashev, 2012:s.43)

B) Çevrenin Etkisi

Ortaöğretimi köyde bitiren Türk öğrenciler ana dili Türkçeyi genellikle zorunlu ders olarak seçmektedir. Şehirlerde ise Türkçe sadece seçmeli ders olarak okutulmaktadır.

C) Ana dilinin Tam Olarak Bilindiği Ön Yargısı

Öğrencilere, ana diliniz Türkçeyi daha iyi öğrenmek için niye daha fazla gayret etmiyorsunuz? diye bir soru yönlendirdiğimiz zaman genellikle şu cevapla karşılaşırız, öğrenciler büyük bir özgüvenle: “ Biz ana dilimizi iyi biliyoruz ” diye cevap vermektedir.

8 sınıf öğrencisi : “ Ben Türkçeyi ailemden öğrendim ayrıca alfabe Latin harflerinden oluşmaktadır biz onları biliyoruz” demiştir.

D) Ana Dilin Ağız Seviyesinde Kullanılması

Öğretmenler gözlemedikleri Türk öğrenciler hakkında şunları söylemişlerdi: “Öğrenciler sınırlı sayıdaki Türkçe sözcükle konuşmaktadır. Konuştukları Türkçe ağızlarının hususiyetlerini içermektedir. Yazı alışkanlıkları zayıftır.”

E) Ekonomik ve Gelecek Kaygısı

Türk öğrenciler geleceklerini Batı Avrupa’da ve Bulgaristan’ın büyük şehirlerinde şekillendirmek istemleri ana dilleri olan Türkçeye karşı tutumlarını da etkilemektedir.

Öğrencilerin kendilerini geliştirmeleri ve daha edebi bir dil konuşma istekleri belirleyici olmaktadır.

Türk öğrenciler ana dilleri Türkçeyi geliştirmektense yabancı dillerini geliştirmeyi tercih etmektedirler.

Bulgaristan’daki iş hayatları için Bulgarcalarını zenginleştirmek istediklerini belirtmişlerdir.

Bulgaristan’ın prestijli okullarında okuyan Türk gençleriyle yapılan görüşmede ana dilleri Türkçenin kendilerince yeterli olduğunu ve iletişim kurmada gerekli işlevde olduğunu belirtmişlerdir. Onlar fizik, kimya, matematik, biyoloji gibi derslerini geliştirmeleri eğitim hayatları bakımından daha mantıklı bir seçim olduğuna inanmaktadır. (Zhelyazkova, Avramov, Kosseva, Petkashev, 2012:s.45)

Türkçenin seçmeli ders olarak tercih edilmesinde, ailevi faktörler ön plana çıkarken öğrencilerin kendilerini geliştirmeleri ve daha edebi bir dil konuşma istekleri belirleyici olmaktadır. Ortaöğretimi köyde bitiren Türk öğrenciler ana dili Türkçeyi genellikle zorunlu ders olarak seçmektedir. Şehirlerde ise Türkçe sadece seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Öğrencilere, ana diliniz Türkçeyi öğrenmek için niye daha fazla gayret etmiyorsunuz? diye bir soru yönlendirdiğimiz zaman genellikle şu cevapla karşılaşırız, öğrenciler büyük bir özgüvenle: “ Biz ana dilimizi iyi biliyoruz ” diye cevap vermektedir. 8 sınıf öğrencisi : “ Ben Türkçeyi ailemden öğrendim ayrıca alfabe Latin harflerinden oluşmaktadır biz onları biliyoruz” demiştir. Öğretmenler gözlemedikleri Türk öğrenciler hakkında şunları söylemişlerdi: “Öğrenciler sınırlı sayıdaki Türkçe sözcükle konuşmaktadır. Konuştukları Türkçe ağızlarının hususiyetlerini içermektedir. Yazı alışkanlıkları ve kabiliyetleri zayıftır.” Görüşme yapılan öğrencilerin tamamı liseden sonra eğitimlerine devam etmek istediklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin meslek seçimleriyle birlikte hangi şehirlerde okuyacakları ailelerin ekonomik ve eğitim seviyeleriyle yakından ilgilidir. Ekonomik durumu iyi olanlar özellikle Batı Avrupa’da veya Plovdiv, Sofya gibi büyük şehirlerde okumak istemektedir (Zhelyazkova vd 2012: 43). Türk öğrencilerin geleceklerini Batı Avrupa’da ve Bulgaristan’ın büyük şehirlerinde şekillendirmek istemleri ana dilleri olan Türkçeye karşı tutumlarını da etkilemektedir. Türk öğrenciler ana dilleri Türkçeyi geliştirmektense yabancı dillerini geliştirmeyi tercih etmektedirler. Hatta Bulgaristan’daki iş hayatları için Bulgarcalarını zenginleştirmek istediklerini de aktarmışlardır. Bulgaristan’ın prestijli okullarında okuyan Türk gençleriyle yapılan görüşmede ana dilleri Türkçenin kendilerince yeterli olduğunu ve iletişim kurmada gerekli işlevde olduğunu belirtmişlerdir. Onlar fizik, kimya, matematik, biyoloji gibi derslerini geliştirmeleri eğitim hayatları bakımından daha mantıklı bir seçim olduğuna inanmaktadır (Zhelyazkova vd 2012: 45).

5.2. AİLELER VE VELİLER

A) Aile

Türk öğrencilerin ana dili olarak Türkçeyi seçmelerinde ebeveynlerin baskın rolü vardır.

Anne ve baba genellikle öğrencinin Türkçeyi seçmeli veya zorunlu ders olarak almasında karar verici konumdadır.

Ailelerin ana dili ile ilgili kararları onların hayata bakışları ve çocuklarının gelecekleriyle ilgili planlarıyla alakalıdır.

B) Ana Dili Bilinci

Ailelerin sosyal statüsü, eğitimi, iş gücü belirleyici olmaktadır. Köylerde yaşayan Türkler için ana dili vazgeçilmezdir. Köyde yaşayan Türkler : “ Ana dilini unutmamak gerekir” bakışına sahiptirler.

Aileler konuştukları Rumeli ağızı ve Türkiye Türkçesinin arasındaki farkları bilmektedir. (Zhelyazkova, Avramov, Kosseva, Petkashev, 2012:s.45)

C) İletişim Araçları ve Ana Dili

Ailelerin bilinçli olması, çocuklarının ana dillerini doğru ve edebi dilin özelliklerine göre öğrenmelerini sağlamıştır.

Görüşme yapılan ailelerin bir kısmı Türkçe yayın yapan televizyonların ana dilinin öğrenilmesinde önemli katkıları olduğu aktarmışlardır.

Bunun yanında bazı aileler Türkçe programları çocuklarının daha doğru bir Bulgarca konuşabilmesi için yasakladıklarını söylemişlerdir.

Diğer bir grup aile ise Türkçe kanalların çocuklarının dillerini geliştirmekte ve kendilerinin konuşmakta zorluk çektikleri Türkiye Türkçesine yaklaştırdığını vurgulamışlardır.

D) Ekonomi ve Gelecek Kaygısının Ana Dili Öğrenimine Yansımaları

1998 yılından itibaren Bulgaristan Türklerinin hayatında yaşanan değişiklikler Türkiye'ye yapılan göçlerin yerine istikametini batıya doğru değişmesi, ailelerin çocukları üzerindeki dil öğrenimi seçiminde de etkili olmuştur.

Türk ailelerin batılı ülkelerde iş araması ve bu ülkelere yerleşme isteği çocuklarının zorunlu seçmeli ders olarak Türkçenin yerine İngilizce, Almanca, Fransızca gibi dersleri seçmeleriyle sonuçlanmıştır.

Bulgaristan Türk ailelerinden büyük çoğunluğu Batılı ülkelerde çalışmakta bu yaşam tarzı çocuklarının eğitim ve dil stratejilerini de belirlemektedir. (Zhelyazkova, Avramov, Kosseva, Petkashev, 2012:s.46)

Türk öğrencilerin ana dili olarak Türkçeyi öğrenmelerinde ebeveynlerin baskın rolü olduğu kuşkusuzdur. Anne ve baba genellikle öğrencinin Türkçeyi seçmeli veya zorunlu ders olarak almasında karar verici konumdadır. Ailelerin bu yöndeki kararları onları hayat bakışları ve çocuklarının gelecekleriyle ilgili planlarıyla alakalıdır. Bütün bunlar ailenin sosyal statüsü, eğitimi, iş

gücüyle de bağlantılıdır. Köylerde yaşayan Türkler için ana dilin öğrenilmesi kesinlikle gerekmektedir. Görüşmede: “ Ana dilini unutmamak gerekir” şeklinde fikirlerini beyan etmişlerdir. Aileler konuştıkları Rumeli ağızı ve Türkiye Türkçesinin arasındaki farkları bilmektedir.⁴ Bunun farkında olmaları çocuklarının ana dillerini doğru ve edebi dilin özelliklerine göre öğrenmelerini sağlamıştır. Ailelerin ortak görüşü Türkçe yayın yapan televizyonların ana dilinin öğrenilmesinde önemli katkıları olduğu yönündedir. Bunun yanında bazı aileler, Türkçe programları çocuklarının daha doğru bir Bulgarca konuşabilmesi için yasakladıklarını söylemişlerdir. Diğer bir aile ise Türkçe kanalların çocuklarının dillerini geliştirmekte ve kendilerinin konuşmakta zorluk çektikleri Türkiye Türkçesine yaklaştırdığını vurgulamışlardır. 1998 yılından itibaren Bulgaristan Türklerinin hayatında yaşanan değişiklikler Türkiye’ye yapılan göçlerin yerine istikametini batıya doğru değişmesi, ailelerin çocukları üzerindeki dil öğrenimi seçiminde de etkili olmuştur. Türk ailelerin batılı ülkelerde iş araması ve bu ülkelere yerleşme isteği çocuklarının zorunlu seçmeli ders olarak Türkçenin yerine İngilizce, Almanca, Fransızca gibi dersleri seçmeleriyle sonuçlanmıştır. Bulgaristan Türk ailelerinden büyük çoğunluğu Batılı ülkelerde çalışmakta bu yaşam tarzı çocuklarının eğitim ve dil stratejilerini de belirlemektedir (Zhelyazkova vd. 2012: 46).

5.3. ÖĞRETMENLER - İDARECİLER

A) Ana Dili ve Resmi Dilin Öğretilme Metodu

Öğretmenler Türkçe ve Bulgarca’yı öğretirken kendilerine uygun bazı metotlar geliştirmişlerdir.

Öğretmenler, ana dili Türkçenin ve Bulgarcanın aynı paralellikte öğretilmesinin gerektiğini düşünmektedir.

B) Siyasi Dayatmaların Ana Dili Üzerindeki Etkisi

Siyasi baskı neticesinde öğrenci kontenjanlarını doldurulması.

Köy öğretmenleri ve müdürlerin siyasilerin psikolojik baskısı altında kalması.

Kırsal kesimde siyasilerin Türk toplumu üzerinde baskı

C) Ana Dili ve Resmi Dile Karşı Tutumlar

Bulgar öğretmenlerle yapılan görüşmelerde, Türkçenin ana dil olarak okutulması hakkındaki fikirleri sorulmuş ve şu cevaplar alınmıştır: “Ana dili kesinlikle öğretilmelidir. Fakat öğrencilere bu konuda yeterli zaman ayrılması gerekiyor.”

Bulgar olan bir diğer okul müdürü de : “ Her dil birer zenginliktir. Öğrencilerin Türkçeyi öğrenmeleri diğer derslerinde de onlara yardımcı olacaktır. Ayrıca ilerdeki meslek yaşamlarında farklı iş sektörlerinin kapılarının aralanmasında Türkçe önemli bir araç olacaktır.”

D) Ana Dili ve Resmi Dile Eşit Yaklaşımlar

Ana dili Türkçenin öğretilmesi sırasında karşılaşılan önemli sorunlardan biri de öğrencilerin diğer derslerine yeterince zaman ayıramamasıdır. Görüşmeye katılan bir öğretmen: “Ana dili Türkçenin öğretilmesine 4 saat; fizik, kimya, tarih gibi önemli derslerin öğretilmesine 1.5 saat ayrılması sizce normal mi?” Öğretmenler ders saat dilimlerinin öğrencileri yormayacak ve diğer dersleri aksatmayacak şekilde öğretilmesini istemektedir.

E) Eğitim- Öğretim Planlamasında Eksiklikler, Sıkıntılar

Bir grup öğretmen, ana dili Türkçenin eğitim öğretim aşamasında seçmeli ders olarak okutulmaması, bunun yerine iyi derecede Bulgarca öğretilmesi ve diğer derslere (kimya, fizik, matematik) önem gösterilmesini istemişlerdir.

Öğretmenler seçmeli ders vb.) harcarken onlar bildiklerini farz ettikleri ana dillerine harcamaları psikolojik olarak bir olumsuzluğa yol açmaktadır.”

Bazı okulların başarısının çok düşük olması ana dili Türkçenin zorunlu seçmeli dersten çıkartılıp seçmeli derse dönüştürülmesini sağlamıştır. Bu şekilde Bulgarcaları geliştirilecek ve kalan zaman dilimi diğer temel derslere dağıtılacaktır.

Seçmeli ve zorunlu seçmeli dersler okul müdürünün koordinatörlüğünde yürütülmektedir. Öğretmenler tarafından değerlendirilen bu dersler okul pedagoji komitesi tarafından oylanmaktadır. Köylerde görev yapan öğretmenler daha izole bir ortamda görev yaptıklarından müdür ve müdür yardımcılarının yönlendirmeleriyle hareket etmektedir.

Yapılan araştırmalarda okul müdürlerinin çoğunun ana dili Türkçenin öğretilmesi konusunda yeterli bilince ve stratejiye sahip olmadıkları yönündedir.

F) Ekonomik ve Gelecek Kaygısı

Hayat şartları, ailelerin ekonomik ve kültürel hayatları çocukların üzerindeki yabancı dil öğrenme baskısını da artırmaktadır. Bu durumda ana dili ikinci plana düşmektedir.

G) Ders Materyallerinin Eksikliği

Güncel olmayan ders materyalleri öğrencilerin ana dillerini öğrenmelerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Türkçe öğretmenleri imkânları ölçüsünde farklı metotlar ve yaklaşımlar arayarak Türkçeyi öğretmeye çalışmaktadır.

H) Ana Dili ve Resmi Dile Eşit Yaklaşma

Ana dil Türkçenin ve resmi dil Bulgarcanın öğrenilme isteğinin paralel yürüdüğü tespit edilmiştir.

Ana dili olarak Türkçenin öğretilmesinin yanında Bulgarcanın da sevdirilmesine çalışılmaktadır.

I) Aile

Türk öğretmenle yapılan görüşmede ailelerin çocuklarını ana dili Türkçeyi öğrenmeye teşvik etmelerinin sebeplerinden biri de Bulgarcalarını iyileştirmeleridir. Aileler çocuklarının ana dilini tanıdıkça Bulgarcalarını da daha iyi kavrayacaklarını düşünmektedir.

J) Ana Dilin Başarıya Katkısı

Türkçenin Ana dili olarak öğretilmesi öğrencilerin okul ortamına ısınmasına ve Bulgarcalarını geliştirmelerine imkân vermektedir.

Bu donanıma sahip öğretmenler iki dilli Türk öğrencilere dersleri aktarmada daha başarılı oldukları gözlemlenmiştir.

Şehirdeki bir okulda görev yapan bayan öğretmen yapılan görüşmede şunları söylemiştir: “Seçmeli ders olarak verdiğim Türkçe dersinde Bulgarca gramerden de örnekler vererek dersi işliyorum. Bulgarca gramerdeki bazı kuralları Türkçeyle kıyaslayarak anlatıyorum”

Aynı yöntemlerin köy okullarında da kullanıldığı görülmektedir. Köy okullarından birinde okul müdürüyle yapılan görüşmede: “ Ana dili Türkçenin öğretilmesi öğrencileri Bulgarca ve İngilizce derslerindeki başarılarını da olumlu yönde etkilemektedir”

Eğitim öğretim sistemini artı ve eksileriyle en iyi bilen öğretmenlerdir. Okuldaki sıkıntılar, öğrencilerin sorunlarını, ailelerin davranışlarını gözleyenler onlardır. Bu yüzden ana dili olarak Türkçenin öğretilmesinde öğretmenlerin gözlemleri ve tavsiyeleri önemli yer tutmaktadır. Öğrencilerin başarı ve başarısızlıklarını birçok boyutta ele alıp değerlendiren öğretmenler bu sorunların veya başarıların altında yatan etmenleri diğer meslektaşlarıyla paylaşmakta ve yeni uygulama metotları aramaktadır. Öğretmenler, ana dili Türkçenin yanında Bulgar dilini de nasıl öğretecekleri konusunda kafa yormaktadır. İki dilin de önemli olduğunu kavrayan öğretmenler bu konuda kendilerince bazı metotlar geliştirmişlerdir (Zhelyazkova vd. 2012: 46). Öğretmenler, ana dili Türkçenin ve Bulgarcanın aynı paralellikte öğretilmesinin gerekliliğini bilmektedirler. Ancak köyden gelen öğrencilerin önemli sorunları olması öğretmenleri zorlamaktadır. Sorunlardan biri de siyasiydir. Ana dilin öğretimini ısrarla dayatan bazı siyasi çevreler ve okul müdürleri Türkçe öğretmen kontenjanlarını doldurmak için zorlama yöntemlere başvurmakta bu da gerek öğrencileri gerekse aileleri ana dili eğitiminden soğutmakta ve uzaklaştırmaktadır. Bulgar öğretmenlerle yapılan görüşmelerde, Türkçenin ana dil olarak okutulması hakkındaki fikirleri sorulmuş ve şu cevaplar alınmıştır: “Ana dili kesinlikle öğretilmelidir. Fakat öğrencilere bu konuda yeterli zaman ayrılması gerekiyor.” Bulgar olan bir diğer okul müdürü de : “ Her dil birer zenginliktir. Öğrencilerin Türkçeyi öğrenmeleri diğer derslerinde de onlara yardımcı olacaktır. Ayrıca ilerdeki meslek yaşamlarında farklı iş sektörlerin kapılarının aralanmasında Türkçe önemli bir araç olacaktır.” Görüldüğü üzere Bulgar öğretmenlerin olumsuz görüşleri bulunmamaktadır. Ana dili Türkçenin öğretilmesi sırasında karşılaşılan önemli sorunlardan biri de öğrencilerin diğer derslerine yeterince zaman ayırmamasıdır. Görüşmeye katılan bir öğretmen: “Ana dili Türkçenin öğretilmesine 4 saat; fizik, kimya, tarih gibi önemli derslerin öğretilmesine 1.5 saat ayrılması sizce normal mi? ” Öğretmenler ders saat dilimlerinin öğrencileri yormayacak ve diğer dersleri aksatmayacak şekilde öğretilmesini istemektedir (Zhelyazkova vd. 2012: 47). Bir grup öğretmen, ana dili Türkçenin eği-

tim öğretim aşamasında seçmeli ders olarak okutulmaması gerektiğini bunun yerine iyi derecede Bulgarca öğretilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca diğer derslere (kimya, fizik, matematik) önem gösterilmesini istemiştir. “Öğretmenler seçmeli ders olarak ana dili Türkçenin okutulmasındaki sıkıntılara da değinmişleridir. Türkçe ders saatleri diğer zorunlu derslerin yanında ek bir yük olarak öğrencilere sunulmaktadır. İlk ve ortaokul yaşındaki öğrencileri göz önünde bulunduracak olursak, çok az sayıdaki öğrenci boş kalan zamanlarını oyun ve arkadaşlarıyla geçirmek yerine seçmeli derse harcamak ister. Diğer arkadaşları bu saatlerini yabancı bir dil öğrenmeye (İngilizce, Almanca vb.) harcarken onlar bildiklerini farz ettikleri ana dillerine harcamaları psikolojik olarak bir olumsuzluğa yol açmaktadır.” (Zhelyazkova vd. 2012: 48) .

Okulların başarı seviyesinin çok düşük olması ana dili Türkçenin zorunlu seçimlik dersten çıkartılıp seçmeli derse dönüştürülmesini sağlamıştır. Bu şekilde Bulgarcaları geliştirilecek ve kalan zaman dilimi diğer temel derslere dağıtılacaktır. Seçmeli ve zorunlu seçmeli dersler okul müdürünün koordinatörlüğünde yürütülmektedir. Öğretmenler tarafından değerlendirilen bu dersler okul pedagoji komitesi tarafından onaylanmaktadır. Köylerde görev yapan öğretmenler daha izole bir ortamda görev yaptıklarından müdür ve müdür yardımcılarının yönlendirmeleriyle hareket etmektedir. Yapılan araştırmalarda okul müdürlerinin çoğunun ana dili Türkçenin öğretilmesi konusunda yeterli bilince ve stratejiye sahip olmadıkları yönündedir. Ayrıca hayat şartları, ailelerin ekonomik ve kültürel hayatları çocukların üzerindeki yabancı dil öğrenme baskısını da arttırmaktadır. Bu durumda ana dili ikinci plana düşmektedir. Bir diğer büyük sıkıntı ders kitaplarıyla alakalıdır. Bulgaristan okullarında okutulan ders kitapları çağdaş yöntem ve metotları uygulamaktan uzaktır. Kitapların bu durumu öğrencilerin ana dillerini öğrenmelerini olumsuz yönde etkilemiştir. Bunun yanında Türkçe öğretmenleri imkânları ölçüsünde farklı metotlar ve yaklaşımlar arayarak Türkçeyi öğretmeye çalışmaktadır. Ancak bu metotlar her zaman başarılı değildir (Zhelyazkova vd. 2012: 49). Ana dili Türkçenin öğrenme isteği, Bulgarca öğrenme isteği ile paralel yürüdüğü tespit edilmiştir. Bir grup eğitimci Bulgarca ders saatlerinin artırılmasını istemiştir. Bazı öğrenciler en temel dil yapılarından bile haberdar değildir. Ana dili olarak Türkçenin öğretilmesi yöntemiyle Bulgarcanın da sevdirmesi metodu üzerinde durulmaktadır. Türk öğretmenle yapılan görüşmede ailelerin çocuklarını ana dili Türkçeyi öğrenmeye teşvik etmelerinin sebeplerinden biri de Bulgarcalarını iyileştirmeleridir. Aileler çocuklarının ana dilini tanıdıça Bulgarcalarını da daha iyi kavrayacaklarını düşünmektedir. Ana dili olarak Türkçenin öğretilmesi öğrencinin okul ortamına ısınmasına ve Bulgarcasını geliştirmesine de imkân vermektedir. “Ben Türkçe ve Bulgarca'yı çok iyi biliyorum. İki dilin özelliklerini de rahatlıkla izah edebilirim. Bu donanım öğrencilere bazı konuları açıklamamda işe yaramaktadır. Öğrencilerime de bunu söylüyorum. İki dili de iyi bilerseniz bazı şeyleri kıyaslayarak daha iyi öğrenebilirsiniz.” Bu donanıma sahip öğretmenler iki dilli Türk öğrencilere dersleri anlatmada daha başarılı oldukları gözlemlenmiştir. Şehirdeki bir okulda görev yapan bayan öğretmen yapılan görüşmede şunları söylemiştir: “Seçmeli ders olarak verdiğim Türkçe dersinde Bulgarca gramerden de örnekler vererek dersi işliyorum. Bulgarca gramerdeki bazı kuralları Türkçeyle kıyaslayarak anlatıyorum” Aynı yöntemlerin köy okullarında da kullanıldığı görülmektedir. Köy okullarından birinde okul müdürüyle yapılan görüşmede: “Ana dili Türkçenin öğretilmesi öğrencileri Bulgarca ve İngilizce derslerindeki başarılarını da olumlu yönde etkilemektedir” (Zhelyazkova vd. 2012: 50).

5.4. UZMANLAR - AKADEMİSYENLER

A) Denetim Mekanizmasının Yetersizliği

2010 yılından itibaren Türkçe derslerin denetimini sağlayan müfettişlerin önemli bir kısmının görevine son verilmesi ana dili olarak Türkçenin öğretilmesi ve denetimini önemli ölçüde aksatmıştır.

B) Eğitim-Öğretim Materyallerinin Güncel Olmaması

Uzmanlara göre 1992-1993 eğitim öğretim dönemi için hazırlanan Türkçe kitapların güncelliği 3 yıl olacak şekilde planlanmıştır.

Kitapların seviyesi ortaöğretim seviyesi için uygun değildir.

Kitapların seviyesi üniversite seviyesindedir.

C) Ana Dil ve Resmî Dilin Aynı Nitelikte Yürütülmesi

Uzmanlar, ana dili olarak Türkçenin öğretilmesi resmî dil Bulgarcanın öğrenilmesinde engel teşkil etmeyeceği kanaatinde. “ Bu kitapları hazırlarken ana dili olarak Türkçe öğrenecek Türk çocuklarının ilk önce ana dillerinin temel kavramlarını öğrenmelerini amaçladık. Bu temel üzerinde Bulgarcadaki gramer hususiyetlerini sağlam bir zemine oturtmalarını amaçladık.”

Amaç, sağlam bir ana dil altyapısından sağlam bir resmî dil öğretmektir.

Öğrenci ana dilindeki bir yapıyı iyi kavarsa bunu Bulgarca, İngilizce ve farklı bir dilde de anlayabilir.

D) Öğrencilerin Edebi Eserleri Takip Etmemesi

Uzmanlara göre Türk öğrenciler, Bulgar ve Türk edebi eserlerini takip etmemektedir.

E) Eğitim-Öğretimdeki Planlamalar

Uzmanlar: “Öğrenciler Bulgarcadaki gramer yapılarını anlayabilmeleri için haftada iki defa Türkçe dersi verilmelidir. Ana dilinin gramer ve dil sorunlarını çözen öğrenci aynı şekilde Bulgarcada da başarılı olmaktadır.” Bazı öğretmenler bu yöntemleri müfredatta olmamasına rağmen uyguladıkları ve başarılı sonuçlar aldıklarını söylemişlerdir.

Uzmanlara göre Türkçeyi ana dil olarak aile ortamında öğrenen çocukların Bulgarcayı öğrenirken özellikle iki dilin söz diziminin farklı olmasından kaynaklanan sıkıntılar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Bulgaristan Türkçenin anadili olarak öğretilmesinde gerek okul öncesi dönem gerekse ortaöğretim aşamasında ders verecek altyapı ve insan gücüne sahiptir. Önemli olan devletin kurumlarının birlikte ve organize hareket ederek öğrenci ve velileri bilinçlendirmeleridir. Bu sorun git gide Türk topluluğunun en önemli konularından biri haline gelmiş bulunmaktadır. Bulgaristan Türkleri bu konuyu yakından takip etmektedir.

F) Ana Dili Hakkında Eksik Bilgiye Sahip Olma

Ailelerin bir kısmı, çocuklarının Türkçeyi konuşacak seviyede bildiğini, ayrıntılı gramer ve edebiyat bilgisine ihtiyaç duymadıklarını düşünmektedir. Türkçe televizyonlar ve internet ortamının dillerini geliştirmek için yeterli olduğunun kanaatinde.

2010 yılından itibaren Türkçe derslerin denetimini sağlayan müfettişlerin önemli bir kısmının görevine son verilmesi ana dili olarak Türkçenin öğretilmesi ve denetimini önemli ölçüde aksatmıştır. Uzmanlara göre 1992-1993 eğitim öğretim dönemi için hazırlanan Türkçe kitapların güncelliği 3 yıl olacak şekilde planlanmıştır. Kitapların seviyesi ortaöğretim seviyesi için uygun değildir. Kitapların seviyesi üniversite seviyesindedir. Ancak aradan geçen 25 yıl içinde kitaplar yenilenmemiştir. Uzmanlar, ana dili olarak Türkçenin öğretilmesi resmî dil Bulgarcanın öğrenilmesinde engel teşkil etmeyeceği kanaatinde. “ Bu kitapları hazırlarken ana dili olarak Türkçe öğrenecek Türk çocuklarının ilk önce ana dillerinin temel kavramlarını öğrenmelerini amaçladık. Bu temel üzerinde Bulgarcadaki gramer hususiyetlerini sağlam bir zemine oturtmalarını amaçladık.” Yani amaç, sağlam bir ana dil altyapısından sağlam bir resmî dil öğretmektir. Öğrenci ana dilindeki bir yapıyı iyi kavarsa bunu Bulgarca, İngilizce ve farklı bir dilde de anlayabilir (Zhelyazkova vd. 2012: 50). Uzmanlara göre Türk öğrenciler, Bulgar ve Türk edebi eserlerini takip etmemektedir. Uzmanlardan biri: “Öğrenciler Bulgarcadaki gramer yapılarını anlayabilmeleri için haftada iki defa Türkçe dersleri verilmelidir. Ana dilinin gramer ve dil sorunlarını çözen öğrenci aynı şekilde Bulgarcada da başarılı olmaktadır.” Bazı öğretmenler bu yöntemleri müfredatta olmamasına rağmen uyguladıkları ve başarılı sonuçlar aldıklarını söylemişlerdir. Uzmanlara göre Türkçeyi ana dil olarak evinde öğrenen çocukların Bulgarca'yı öğrenirken özellikle iki dilin söz diziminin farklı olmasından kaynaklanan sıkıntılar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bir dili öğrenmek için o sözcükleri öğrenmek yetmemektedir. Aileler, çocukların Bulgarca konusunda yetersiz kaldıklarının bilincindedir. Fakat aşırı ders yükü ve temel derslere yeterince zaman ayrılmaması onları olumsuz yönde etkilemektedir. Ailelerin bir kısmı, çocuklarının Türkçeyi konuştuklarını ayrıntılı şekilde gramer bilgisine ve edebiyat bilgisine ihtiyaç duymadıklarını düşünmektedir. Türkçe yayın yapan televizyon programlarının ve internet ortamlarının dillerini geliştirmede yeterli olduğunun kanaatindeyler (Zhelyazkova vd. 2012: 50). Bulgaristan, ana dili olarak Türkçenin öğretilmesinde gerek okul öncesi dönem gerekse ortaöğretim aşamasında ders verecek alt yapı ve insan gücüne sahiptir. Önemli olan devletin kurumlarının birlikte ve organize hareket ederek öğrenci ve velileri bilinçlendirmeleridir. Bu konu git gide Türk toplumunun en önemli sorunlarından biri haline gelmiş bulunmaktadır. Türk toplumunun her sınıftan bireyleri bu konuya yakın ilgi ve alaka duydıklarını söylememiz gerekir (Zhelyazkova vd. 2012: 53).

6. Sonuç

Türk çocuklarının ana dili Türkçe eğitiminde yaşadıkları sıkıntılar etkisini diğer derslerde de göstermektedir. İyi bir ana dili eğitimi almayan Türk çocukları diğer derslerde de başarısız olmaktadır. Ana dili Türkçe ve resmi dil Bulgarcanın hangisinin seçmeli, hangisinin zorunlu olarak alınması gerektiğini uzmanlar karar vermeli, işin ehli olmayan okul idarecilerine ve ailelere bu iş bırakılmamalıdır. Siyasilerin oy kaygısı ve okul idarelerine yaptıkları baskılar ve zoraki kontenjan uygulamaları bilinmelidir ki en çok ana dili Türkçe eğitimine zarar verecektir. Bulgaristan Milli Eğitim Bakanlığı, Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde iki dillilik durumunu göz önünde bulundurarak ders kitaplarını hazırlaması gerekmektedir. Bulgaristan'da yaşayan Türk gençleri ve aileler ev ortamında ve çevrelerinde konuştukları Türkçenin edebi ve yazı dili olarak kullanılmadığı müddetçe yok olmaya yüz tutacağını bilmelidir. Türkçe ders materyalleri uluslararası normlar gözetilerek belirli standartlarda hazırlanmalıdır. Ana dili eğitimi yabancı dil eğitimi ile karıştırılmamalı, biri diğerine tercih edilmemelidir. Yabancı dilin bir araç, ana dilini ise var olma dayanağı olduğu unutulmamalıdır. Ana dili Türkçe eğitim öğretimi denetleyen müfettişlik sistemi yeniden hayata geçirilmelidir.

Kaynakça

Doğan, Levent; Gülvodına, Gonca (2022), “Bulgaristan’da Türkçe Eğitim ve İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarının (1992-2019 Yılları) Karşılaştırılması”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22.2: 809-825.

Ertek, Betül; Süverdem, F. Büşra (2020), “İki dillilik ve iki kültürlülük: göç, kimlik ve aidiyet”, *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 6.2: 183-207.

Günay, Doğan (2015), İki Ya da Çok Dillilik ve Avrupa Toplumu, II. Avrupalı Türkler Anadili Eğitimi Çalıştay İkidilli ve Çokdilli Eğitim veren Öğretmenlerin Yeterlikleri, (24 Nisan 2015, Ghent) Yayına hazırlayanlar: İsmail Güleç, Bekir İnce s. 72

Yıldız, Cemal (2012) “Alman Okullarında sunulan Türkçe derslerinin değerlendirilmesi ve iki dillilik”, http://anadilim.eu/wpcontent/uploads/2012/04/Prof.Dr.CemalYildiz_KonferansMetni.pdf. (Erişim tarihi: 2023.08.23)

Zhelyaskova A. ,Avramov A.L., Koseva O., Petkashev L. (2012), *Obrazovatelnite problemi na turskite detsa v bilgaskoto uçilište*, Mejdunaroden tsentr za izsledvane na maltsinstvata i kulturni vzaimodeystviya (IMIR), Sofya.

Хаджъ, С. (2022), “От вмешателство в турския книжовен език към пълна забрана (Езиковата политика на комунистическа България)”, *Езиков Свят*, Том 20, Кн. 2, Благоевград, 206-225.